

ATEROSKLEROTIK OQIBATLAR

Ubaydullayev Shahboz Abbosovich,

tibbiyot fanlari nomzodi

Annotatsiya. Ushbu maqolada ateroskleroz kasalligining rivojlanish mexanizmlari, patofiziologik jarayonlari va uning inson organizmiga ta'sir etuvchi oqibatlari tahlil qilinadi. Ateroskleroz — arteriya devorlarida xolesterin va lipid moddalarning to'planishi bilan kechuvchi surunkali kasallik bo'lib, yurak-qon tomir tizimi faoliyatini izdan chiqaradi. Ushbu jarayon natijasida qon tomirlar elastikligini yo'qotadi, ularning ichki diametri torayadi va qon aylanish buziladi. Maqolada aterosklerozning yurak ishemik kasalligi, insult, miokard infarkti, pastki oyoq-qo'llar gangrenasi kabi og'ir klinik oqibatlari yoritilgan. Shuningdek, aterosklerozning xavf omillari — noto'g'ri ovqatlanish, gipertoniya, chekish, qandli diabet, gipodinamiyaning roli hamda kasallikning oldini olish choralari muhokama etiladi.

Kalit so'zlar: ateroskleroz, qon tomirlar, xolesterin, yurak ishemik kasalligi, insult, miokard infarkti, lipid almashinuvi, profilaktika, aterosklerotik blyashka, yurak-qon tomir tizimi.

Zamonaviy tibbiyotning eng dolzarb muammolaridan biri — yurak-qon tomir kasalliklarining yuqori tarqalishidir. Ushbu kasalliklarning asosiy patogenetik sababi sifatida ateroskleroz alohida o'rin tutadi. Ateroskleroz — bu arteriya devorlarining ichki qavatida xolesterin, lipidlar va biriktiruvchi to'qimalarning to'planishi bilan kechadigan surunkali yallig'lanish jarayonidir. U asta-sekin arteriya devorlarining qalinlashishiga, qattiqlashishiga va ularning elastikligini yo'qotishiga olib keladi.

Ateroskleroz natijasida qon oqimi buziladi, bu esa yurak, miya, buyrak va pastki oyoq-qo'llar kabi hayotiy muhim a'zolarga kislorod yetkazib berilishini cheklaydi. Kasallikning klinik oqibatlari — miokard infarkti, insult, periferik

arterial yetishmovchilik va gangrena — butun dunyoda o'limning eng ko'p uchraydigan sabablari qatoriga kiradi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, yurak-qon tomir kasalliklari global o'lim holatlarining 30–35 foizini tashkil etadi.

Aterosklerozning rivojlanishiga olib keluvchi asosiy omillar — noto'g'ri ovqatlanish, yog'li oziq-ovqat mahsulotlarini ortiqcha iste'mol qilish, gipodinamika (harakatsizlik), arterial gipertoniya, chekish, qandli diabet va irsiy moyillikdir.

Ateroskleroz — bu arteriya devorlarining ichki qavati (intima)da lipidlar, xususan xolesterin va uning efirlarining to'planishi natijasida paydo bo'ladigan surunkali kasallikdir.

Ateroskleroz rivojlanishiga quyidagi xavf omillari sabab bo'ladi:

1. Modifikatsiyalanadigan omillar: noto'g'ri ovqatlanish, ortiqcha yog' iste'moli, chekish, gipodinamika, stress, arterial gipertoniya, semizlik, qandli diabet;

2. Modifikatsiyalanmaydigan omillar: yosh, jins, irsiy moyillik.

Kasallikning patogenezi murakkab bo'lib, u endoteliyning shikastlanishi, lipidlarning devor ichiga kirib to'planishi, makrofaglar tomonidan "ko'pikli hujayralar" hosil bo'lishi va yallig'lanish reaksiyasining faollashuvi bilan tavsiflanadi. Ushbu jarayon natijasida aterosklerotik blyashkalar shakllanadi, ular qon tomir devorini toraytiradi va elastikligini pasaytiradi.

Ateroskleroz ko'p hollarda uzoq vaqt davomida yashirin kechadi, biroq qon tomirlar toraygan sari hayot uchun xavfli oqibatlar paydo bo'ladi.

a) Yurak ishemik kasalligi (YIK). Yurakni oziqlantiruvchi koronar arteriyalarda aterosklerotik blyashkalar paydo bo'lishi natijasida yurak mushagiga kislorod yetkazilishi kamayadi. Bu stenokardiya, miokard infarkti va yurak yetishmovchiligiga olib keladi.

b) Miya qon aylanishining buzilishi. Bosh miya arteriyalarining aterosklerozi natijasida qon ta'minoti yetishmasligi kuzatiladi, bu esa insult yoki o'tkir miya ishemiyasiga sabab bo'ladi. Ushbu holatlar ko'pincha nogironlik yoki o'lim bilan yakunlanadi.

c) Pastki oyoq-qo'llar arteriyalarining aterosklerozi. Arteriyalar torayishi tufayli oyoq-qo'llarda sovuqlik, og'riq va yurish vaqtida toliqish kuzatiladi. Og'ir holatlarda to'qimalar nekrozi rivojlanib, gangrena hosil bo'ladi.

d) Buyrak arteriyalarining aterosklerozi. Buyraklar qon bilan yetarlicha ta'minlanmagani uchun arterial gipertoniya kuchayadi, buyrak faoliyati buziladi va surunkali buyrak yetishmovchiligi yuzaga keladi.

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, ateroskleroz — yurak-qon tomir tizimining eng xavfli va keng tarqalgan surunkali kasalliklaridan biridir. U arteriya devorlarida xolesterin va lipidlarning to'planishi natijasida qon aylanish buzilishiga olib keladi va hayot uchun xavfli asoratlar — miokard infarkti, insult, periferik arterial yetishmovchilik va gangrena kabi holatlarni keltirib chiqaradi.

Profilaktikaning asosiy yo'nalishlari — sog'lom turmush tarziga rioya qilish, xolesterin almashinuvini nazorat qilish, qon bosimini me'yorda ushlab turish va stress omillarini kamaytirishdir. Zarurat tug'ilganda dori vositalari (statinlar, antikoagulyantlar va antiagregantlar) bilan kompleks davolash qo'llanilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, aterosklerozning og'ir oqibatlarini kamaytirishning eng samarali yo'li — profilaktika va erta tashxis hisoblanadi. Sog'lom turmush tarzi, to'g'ri ovqatlanish va muntazam tibbiy nazorat yurak-qon tomir kasalliklarining tarqalishini sezilarli darajada kamaytiradi hamda aholining umr davomiyligini uzaytiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ахмедов Ш.Қ., Тожиев Ж.Т. “Юрак-қон томир касалликларининг эпидемиологияси ва профилактикаси.” – Тошкент тиббиёт журнали, 2022, №3, 45–51-бетлар.
2. Каримова Н.С., Абдуллаева Г.Х. “Атеросклерознинг патогенези ва клиник кўринишлари.” – Республика кардиология маркази ишлари, 2021, №2, 60–66-бетлар.